

MINISTERUL CULTURII AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE
FACULTATEA DE ARTE PLASTICE
CATEDRA DE GRAFICĂ
SUPPORT DE CURS LA DISCIPLINA BAZELE COMPOZIȚIEI

STILIZAREA NATURII STATICE

Autor: Iarîna Savițkaia-Baraghin, doctor în studiul artelor și culturologie, conferențiar
universitar interimar

Chișinău, 2016

Lucrarea a fost aprobată și recomandată pentru publicare de Consiliul științific al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Republica Moldova.

Process-verbal nr. 4 din 7. 04. 2016

Redactor științific: *Aliona Zgardan-Crudu*, doctor în filologie, conferențiar universitar, șefa Catedrei de limba română și filologie clasică, Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă*.

Referenți: *Tudor Stavilă*, doctor habilitat în studiul artelor, Centrul Studiul Artelor al Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Teodora Hubenco, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă*.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Savițkaia-Baraghin Iarîna

Stilizarea naturii statice: Suport de curs la disciplina "Bazele compoziției" / Iarîna Savițkaia-Baraghin; red. șt.: Aliona Zgardan-Crudu ; Acad. de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Fac. de Arte Plastice, Catedra de Grafică. – Chișinău: AMTAP, 2016 (Tipogr. "Primex-Com"). – 64 p.

Bibliogr.: p. 62-64 (47 tit.). – 20 ex.

ISBN 978-9975-4461-8-1.

75.021.049.6(075.8)

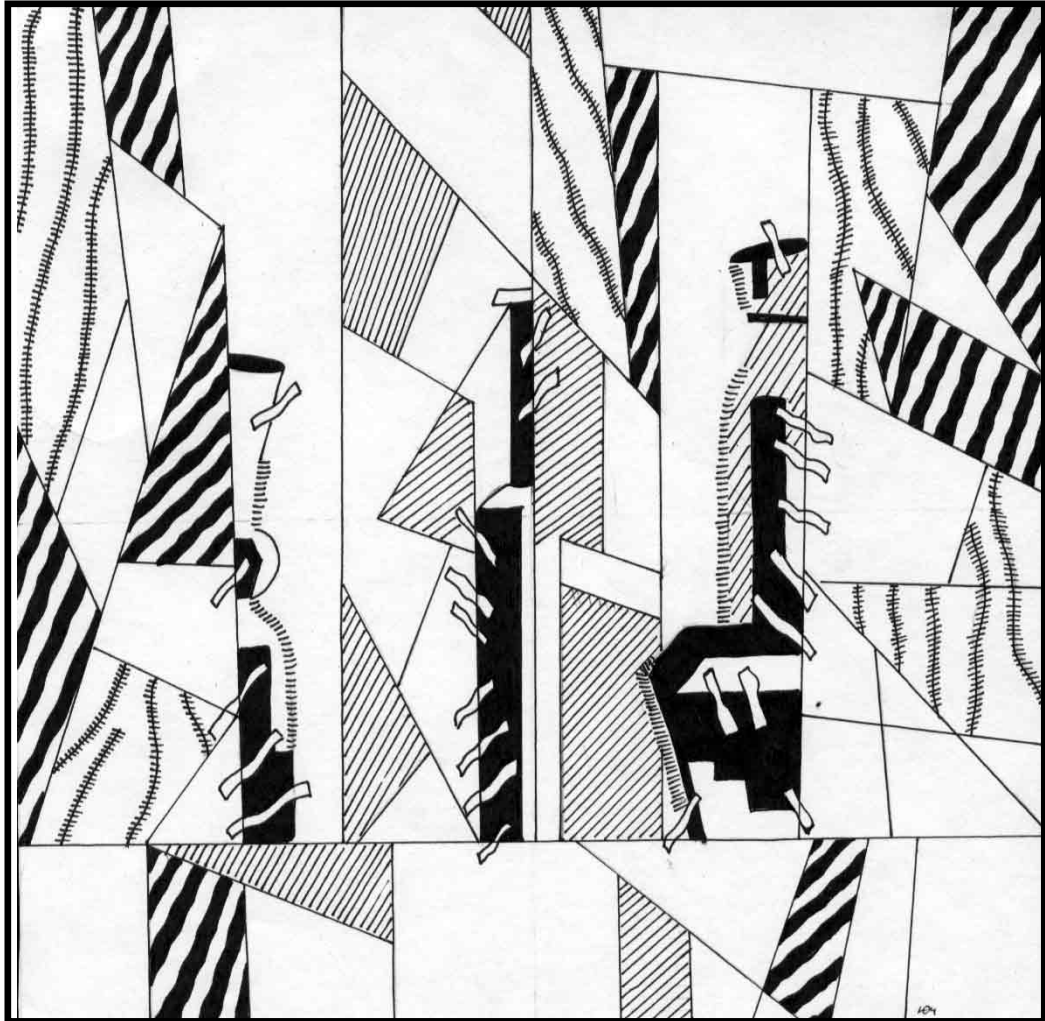
S 29

* Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, 2016

* Iarîna Savițkaia-Baraghin, autor

* Aliona Zgardan-Crudu, redactor științific

STILIZAREA NATURII STATICE

Autor: Iarîna Savițkaia-Baraghin

Cuprins

Preliminarii	3
Capitolul 1. Artă în termeni și noțiuni	9
Capitolul 2. Natura statică în contextul artei plastice	12
Capitolul 3. Legitățile compoziționale	25
Capitolul 4. Stilizarea ca mijloc de creare a expresivității în imaginea artistică	28
4.1. Stilizarea naturii static	32
4.2. Indicații metodice la studiul temei <i>Stilizarea naturii statice</i>	59
Concluzie	61
Bibliografie.....	62

PRELIMINARII

Drumul parcurs de la izvorul de inspirație la pretextul de justificare a formelor inițiale constituie tocmai procesul de creație, care capătă forme diferite în imaginea artistică, legată de particularitățile individuale ale creatorului. Particularitatea de interpretare a elementelor în procesul de creație a avut și are un caracter de pură viziune personală. Stilizarea implică *transformare, extragere, invenție, interpretare, simplificare și generalizare*. Uneori, această simplificare merge atât de departe, încât elementele se recunosc datorită anumitor termeni folosiți în limbajul comun al oamenilor, iar unele dintre ele se pierd sau rămân fără denumiri. A stiliza mai înseamnă a compune și alte motive, care nu figurează decât în lumea abstractă.

Tema *Stilizarea naturii statice* va prezenta bazele conceptuale în domeniul artelor plastice și va forma, dezvolta competențe profesionale la viitorii artiști plastici în realizarea compozițiilor grafice. În suport, se pune accentul pe parcurgerea principalelor aspecte teoretice legate de studiul compoziției și pe cunoașterea teoretică și practică a principalelor tehnici plastice artistice: identificarea semantică a stilizării naturii statice în arta grafică.

Importanța suportului de curs. În timpul de față, învățământul artistic, în Republica Moldova, constituie una dintre prioritățile politicii de stat în domeniul învățământului și este orientat spre păstrarea și conservarea culturii naționale a țării și spre crearea condițiilor pentru dezvoltarea ei ulterioară.

În suportul de curs, s-a abordat o problemă importantă, dar mai puțin cercetată, privind studierea interacțiunii desenului după natură cu cel decorativ, a cărei componentă esențială, la trecerea de la reprezentarea desenului realist după natură la desenul decorativ, o constituie metoda stilizării, necesară ca mijloc eficient de realizare a unei imagini artistice expresive.

Suportul de curs va ajuta studenții la formarea competențelor prin:

- utilizarea elementelor de limbaj plastic; stilizarea elementelor din universul vizual în imagini artistice; utilizarea principiilor de organizare a unei suprafețe în scopul stilizării sau transformării acesteia în suprafață plastică; exprimarea sensibilității, imaginației și originalității artistice în creații plastice proprii.

Actualitatea suportului de curs. Valoarea metodică a temei prezentate în acest suport de curs constă în faptul că, în baza stilizării, este realizată transformarea artistico-figurativă a obiectelor din lumea înconjurătoare într-o formă generalizată, integrală și armonioasă vizual. Sarcinile presupun studierea tehnicilor grafice și a materialelor, extind cunoștințele despre multitudinea de mijloace tehnice și plastice și expresivitatea lor.

Suportul de curs la disciplina Bazele compoziției, la *tema Stilizarea naturii statice*, va ajuta studenții să înțeleagă nu numai mesajul unei opere de artă, dar și să o creeze și să cultive frumosul în viață.

Raționalitatea temei abordate. Studierea temei *Stilizarea naturii statice* prevede, în primul rând, dezvoltarea aptitudinilor plastice, a abilităților creative și a viziunii artistic-estetice ale studenților. Suportul are menirea de a susține interesul studenților pentru cunoașterea, interpretarea, stilizarea și realizarea operelor de artă plastică; de a-i determina pe studenți să manifeste inițiativă în aprecierea critică a operei de artă; de a forma la studenți o viziune estetică autentică; de a forma motivația pentru punerea în valoare a patrimoniului artistic național și universal.

Scopul suportului de curs a fost sistematizarea metodelor de instruire orientate spre însușirea procedurilor de stilizare pentru crearea unei imagini artistice expresive în procesul desenării după natură și interpretării, stilizării acesteia.

Obiectivele acestui suport de curs vizează facilitarea însușirii principiilor de structurare și articulare a elementelor plastice stilizate într-un ansamblu echilibrat,

coerent, capabil să transmită idei și emoții; înțelegerea principiilor care reglează mecanismele interne de compunere a elementelor principale ale limbajului vizual.

Problema științifică soluționată constă în următoarele:

- este stabilit programul minim de cunoștințe teoretice, dexterități și abilități ale studenților, necesare pentru procesul de însușire a procedeelelor de stilizare;

- sunt elaborate sarcini care urmăresc însușirea eficientă a procedeelelor de stilizare a naturii statice;

- sunt elaborate recomandări metodice.

Însușirea procedeelelor de stilizare în procesul de creare a imaginii artistice se va produce mult mai productiv, dacă se va realiza concomitent cu dezvoltarea sistemică la studenți a dexterităților și capacităților de a realiza corect imaginile după natură și cele decorative în baza unor sarcini elaborate special în acest scop, care prevăd:

- analiza semantică a noțiunii de *stilizare* în calitate de măsură de generalizare și metodă de transformare a obiectului din natură;

- aprecierea nivelului de formare a capacităților necesare pentru aplicarea procedeelelor de stilizare, conform criteriilor elaborate, în baza elementelor menționate (formă, construcție, proporții, volum și spațiu);

- însușirea de către studenți a cunoștințelor teoretice de bază în domeniul artelor plastice;

- elaborarea algoritmului de realizare corectă a sarcinilor la proiectarea compozițiilor;

- formarea dexterităților de utilizare a tradițiilor naționale de creare a formelor la proiectarea compozițiilor.

Activitatea practică la tema *Stilizarea naturii statice* se bazează pe aplicarea cunoștințelor teoretice legate de artă. Principala condiție, pentru obținerea succeselor profesionale, în devenirea specialistului, este studierea sistematică și

consecutivă a teoriei în domeniul artelor plastice. Numai bazându-se pe cunoștințe teoretice ample în studiul profesional, studentul poate să atingă succese în dezvoltarea abilităților și măiestriei profesionale și în creație.

Formarea competențelor generale și specifice presupune însușirea terminologiei de specialitate, înțelegerea ei, aprecierea autenticului în arta plastică, arta decorativă și creația populară.

Structura suportului de curs: lucrarea este formată din preliminarii, patru capitole, concluzie, bibliografie.

În preliminarii, se descriu domeniul, scopul, importanța, problema științifică soluționată, actualitatea și raționalitatea temei, obiectivele unității de învățare, finalitățile cursului, strategiile didactice aplicate, modalitățile de evaluare.

Primul capitol conține informații despre *artă în termeni și noțiuni*, specificul artei.

În capitolul doi, se descrie specificul genului de artă numit *natură statică*, ce presupune o atenție mai sporită din partea pictorului față de structura volumelor, factura suprafeței obiectului și caracterul proporțiilor acestora în spațiul câmpului compozițional.

În capitolul trei, se abordează legăturile compoziționale, necesare pentru a realiza o compoziție reușită.

În capitolul patru, se analizează procedeele și aspectele de transformare artistică a obiectelor din natura statică în procesul stilizării, cu indicarea recomandărilor metodice pentru studiul temei *Stilizarea naturii statice*, cu teme-sarcini pentru lucrul individual.

Concluzia conține o sinteză a suportului de curs.

Bibliografia include titluri de publicații în limbile română și rusă.

În suportul de curs au fost incluse compoziții realizate de studenții de la Catedra de grafică și Catedra de arte decorative din cadrul Facultății de Arte Plastice a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice.

Obiectivele unității de învățare:

- să înțeleagă rolul stilizării în arta plastică;
- să utilizeze în mod creativ elemente de limbaj plastic, pentru a realiza compoziții cu diferite motive stilizate;
 - să exerseze mijloacele de expresie plastice specifice, utilizând variate elemente ale limbajului plastic;
 - să stimuleze procesele intelectuale de analiză și sinteză;
 - să dezvolte gândirea artistică, imaginația, inventivitatea și creativitatea;
 - să analizeze lucrări de artă plastică, artă decorativă, identificând mesajul lor artistic.

Finalitățile cursului:

- să aplice motive stilizate în compoziții;
- să aplice creativ diverse motive stilizate, cu rol de expresie, de semn plastic, cu rol decorativ în compoziții grafice;
 - să evalueze și să-și autoevalueze lucrările;
 - să determine rolul stilizării în realizarea unei compoziții grafice;
 - să creeze compoziții prin stilizarea naturii statice.

Strategii didactice.

Competențele vor fi formate la studenți prin strategii și tehnologii didactice moderne, care vor include diverse forme, procedee și metode. Activitățile didactice vor avea caracter formativ și vor include metode activ-participative. Formarea competențelor la studenți se va efectua în următoarele etape:

Informarea → Consolidarea → Aplicarea → Crearea.

Sunt propuse următoarele metode de transmitere a cunoștințelor: demonstrația, expunerea, discuția, explicația în grup și individual.

Metodele activ-participative aplicate la studiul acestei teme sunt: exercițiul (exerciții inițiale, curente, de evaluare), lucrări practice, observarea, demonstrarea, experimentarea, exersarea, algoritmizarea.

Modalități de evaluare.

Evaluarea, ca proces, urmărește progresul studentului la nivel de formare a competențelor profesionale în domeniul artelor plastice.

Activitatea studentului este analizată și evaluată individual sau colectiv, prin vizionări sub formă de expoziție.

Capitolul 1. Artă în termeni și noțiuni

Artă este considerată o reflectare a laturii creatoare a individului, care exprimă, în esență, o experiență afectivă personală, subiectivă. Ea reflectă, la nivelul metaforei și al transcendenței, toate etapele din evoluția antropologică, momentele de cotitură ale istoriei și noile modele societale. Se poate spune, cu certitudine, că artă trezește și modelează conștiințe, explorează viața în toate dimensiunile ei, pune întrebări și caută mereu noi răspunsuri.

Fenomenul artei este atât de amplu și atât de generos, încât poate fi abordat din mai multe perspective: cea a educației artistice, a esteticii și filosofiei artei, a psihologiei și sociologiei artei.

Albert Camus spunea: *Dacă lumea ar avea un sens clar, artă nu ar mai exista*. Căutarea neobosită de sens, de răspunsuri, nevoia continuă de cunoaștere și de a crea sunt trăsături profund umane.

Cuvintele lui Pablo Picasso completează, de asemenea, spusele lui Albert Camus: *Artă este o minciună care ne ajută să vedem adevărul*.

Artă condensează experiența pe care o avem ca ființe umane și, prin toate manifestările sale, o ajută să devină semnificativă. Cu toții, avem nevoia interioară de armonie și de structurile ce creează armonia. În mod fundamental, artă este o afirmare a vieții.

Artă reflectă esența umană, permițându-i să înregistreze momentele noastre cele mai glorioase sau cele mai întunecate. De asemenea, ea ne eliberează de constrângerile fizice, spre a transcende și a explora frumusețea spirituală a universului în care trăim.

Artiștii au învățat să privească nu numai în jurul lor, ci tot mai mult în ei înșiși. De mult nu mai pictează așa cum văd, ci așa cum percep. Acest dinamism al concepțiilor a fost însă extrem de viu în cursul istoriei și grevat de multe contradicții.

Dacă în Renaștere Leon Battista Alberti vedea rădăcinile sădite în interiorul naturii, Eugen Delacroix, în plin romantism, spunea că natura nu este decât un dicționar în care cauți sensul cuvintelor, de unde poți extrage elementele care compun o frază sau o povestire, dar nimeni n-a considerat vreodată dicționarul o compoziție. Exact așa se va exprima și Paul Gauguin, recomandând prietenului său Émile Schuffenecker să nu copieze prea mult după natură, ci, după ce a extras din ea elementele fundamentale ale imaginii, să se gândească mai mult la creație.

A ști când să te oprești și unde, în reprezentarea naturii, înseamnă a o *simți*. Or, aici intervine subiectivitatea și de aceea fiecare artist o face în felul lui.

Primul abstracționist, Vasili Kandinsky, teoretiza că *suprimarea obiectului nu diminuează importanța mijloacelor de expresie, ci le multiplică la infinit*.

Hans Hartung susține că *Exprimarea artistului era constrânsă de realitatea reprezentată, iar aceasta constituie un obstacol în calea expresiei pure și libere*.

Piet Mondrian, care a dus până la limită abstracționismul, înscria această evoluție a artei într-o tendință istorică de ansamblu: *Denaturalizarea, fiind unul dintre punctele esențiale ale progresului uman, este deci de primă importanță în arta neoplastică; a denaturaliza înseamnă a abstractiza*. Aceasta însă nu înseamnă că natura a fost scoasă din câmpul artei.

V. Kandinsky însuși își exprimă, în acest sens, temerea: *Dacă rupem legăturile care ne unesc cu natura și ne consacram exclusiv unor combinații de culori pure și de forme independente, vom crea opere care nu vor fi decât decorații geometrice*.

Pentru C. Brâncuși, *arta nu este evadare din realitate, ci o intrare în realitatea adevărată, în singura realitate valabilă*. De acest gând se apropie și suprarealistul Paul Klee: *Arta nu există pentru a reproduce vizibilul, ci pentru a face vizibil ceea ce se află dincolo de universul vizual*.

P. Mondrian nota, în jurnalul său: *Viața interioară, forța sa și bucuria sa determină forma în artă (...). Arta n-are sens decât dacă exprimă imaterialul, căci*

astfel permite omului să se ridice deasupra lui însuși. Artistul cu adevărat modern resimte conștient abstracția într-o emoție de frumos pe care îl recunoaște cosmic și universal (...). Noua plastică este dualistă prin compoziție. Prin plastica exactă a raporturilor cosmice, ea este o expresie directă a universalului. Prin ritm (...), ea este o expresie a subiectivității artistului ca individ. Astfel, ea desfășoară în fața noastră frumusețea universală, fără ca, pentru aceasta, să renunțe la elementul general uman.

Ideea simplității și purității formelor artistice a fost aplicată și în sculptură, de Constantin Brâncuși. Pentru el, *simplitatea nu este un scop în artă; la simplitate se ajunge fără să vrei, apropiindu-te de sensul real al lucrurilor.* În creația sa, sculptorul a tins spre desprinderea de materialitatea lucrurilor și ridicarea spre esențialitate, spre idee. *Mâna cugetă și descoperă gândul materiei,* spunea Constantin Brâncuși.

Când Leonardo Da Vinci a desenat corpul omenesc cu dublă înscriere atât în formă circulară, cât și pătrată, consecvent concepției mai vechi a lui Vitruviu , avea în gând comunitatea dintre ființa umană și univers (Emil Cioran a numit acest fenomen *complicitatea cu universul*).

Informația științifică atestată în studii de specialitate nu face decât să confirme unicitatea și integralitatea existenței ca ansamblu. *Muzica sferelor,* poetizată de Heraclit, *proporția divină* sau *numărul de aur,* care consacră frumusețea absolută, reflectă încrederea omului într-o armonie universală. Pentru a nu fi atras în *haosul* situat la antipodul *cosmosului,* pentru toate filosofii, omul, cu fragilitatea lui ontologică, are nevoie de ordine, echilibru și armonie. La configurarea acesteia în habitatul cosmic în care s-a trezit, arta aduce o certă contribuție.

Capitolul 2. Natura statică în contextul artei plastice

Natura statică (fr. *nature morte* – natură moartă; engl. *still life*, germ. *Stilleben*) este un gen al artei plastice care reprezintă obiecte neînsuflețite, amplasate într-un mediu obișnuit și organizate într-un grup unic. În natura statică, sunt reproduse obiecte de uz casnic, unelte de muncă, ustensile, flori și pomușoare, vânat, pește prins, toate acestea fiind incluse în contextul creat de pictor. Natura statică oferă diverse posibilități – de la o *fentă*, o *înșelare* care reproduce în mod iluzoric lumea obiectivă, până la interpretarea liberă a obiectelor, atribuindu-le conținuturi simbolice complicate.

Natura statică este un gen al artei plastice care prezintă diverse obiecte, organizate într-un grup unic. Specificul acestui gen de artă presupune o atenție mai sporită din partea pictorului față de structura volumelor, factura suprafeței obiectului și caracterul proporțiilor acestora în spațiul câmpului compozițional.

Natura statică nu este un amalgam ocazional de obiecte aflate la îndemâna pictorului. Reproducerea fără nici un discernământ pe hârtie sau pe pânză a unor obiecte la întâmplare nu înseamnă nicidecum crearea unei naturi statice cu un anumit conținut. La fiecare etapă de lucru, trebuie să se manifeste atitudinea activă a autorului față de natură, simțul lui estetic. Construcției îi conferă expresivitate estetică diversitatea obiectelor din punctul de vedere al materialului, dimensiunii, culorii, tonului, facturii, contrastului.

Natura statică se definește și se dezvoltă plenar în secolul al XVII-lea. Începând cu postimpresioniștii, artiștii își exprimă și prin natura statică noile viziuni asupra realității. Prima natură statică autentică în pictura de șevalet este considerat un tablou al venețianului Jacopo de' Barbari (1504, Figura 1). În sec. al XVII-lea, în calitate de gen, natura statică atinge apogeul dezvoltării sale: maestrul flamanzilor Frans Snyders (Figura 2), cu grandezza și forța sa monumentală, Jan Fyt (Figura 3), cu profunzimea sa și cu coloritul fin au reprodus belșugul de daruri

ale naturii; pictorii spanioli Francisco de Zurbaran (Figura 4), Juan Sanchez Cotan au preferat sobrietatea și măreția compozițiilor, care întruneau câteva obiecte generalizate; deosebit de bogată este natura statică olandeză, reprezentativă atât prin modestia selectării obiectelor și prin cromatică (Pieter Claesz (Figura 5), Willem Claesz (Claeszoon) Heda), cât și prin jocul fin de culori și lumini, expresivitatea facturii obiectelor (Willem Kalf; Abraham van Beyeren (Figura 6)), permanent învăluite de aer, de o atmosferă domestică și confortabilă.

Fig.1

Fig.2

Fig.3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

În Franța secolului al XVIII-lea, Jean Baptiste Chardin (Figura 7) confirma, în naturile sale statice laconice și distincte, valoarea și demnitatea pe care le tăinuiesc viața cotidiană.

În sec. al XIX-lea, natura statică obține un sens nou, devenind importantă, interesantă pentru pictorii din câteva generații, care nu s-au limitat la a crea naturi statice doar pentru interior sau atelier. Artiștii au învățat să privească nu numai în jurul lor, ci tot mai mult în ei înșiși. Ei nu mai pictează așa cum văd, ci așa cum percep. Acest dinamism al concepțiilor a fost însă extrem de viu în cursul istoriei și grevat de multe contradicții.

Fig. 7

În Franța, Honoré Daumier (Figura 8) a introdus un conținut social acut în genul naturii statice; Édouard Manet (Figura 9) a conferit naturii statice transparență, efemeritate, senzația frumuseții schimbătoare a lumii; creațiile lui

Paul Cezanne (Figura 10) sunt deosebite prin monumentalism și importanță filosofică, constructivismul și sintetismul limbajului plastic, exprimarea lumii materiale, modelarea exactă a formei prin culoare.

În premieră, în naturile statice florale ale postimpresioniștilor Paul Gauguin (Figura 11) și Vincent van Gogh apar îmbinări de culori intense, contururi grafice care configurează suprafețele colorate. În naturile statice ale pictorului olandez Vincent van Gogh (Figura 12), expresia tentei, simbolismul petelor colorate viu colorate, realizate în tonalități pastelate, azurii, galben-aurii, roșietice, și tentele caracteristice manierei sale – dinamice, de parcă ar erupe – fac obiectele elocvente, vizibile, expresive. Dinamica culorii și a tentei umplu de viață inspirată și de mișcare interioară naturile statice ale maestrului.

Fig. 8

Fig. 9

Fig.10

Fig.11

Fig.12

În sec. al XX-lea, au fost descoperite noi posibilități neexplorate ale naturii statice.

Cubiștii își propun să definească proprietățile lucrurilor constante într-un spațiu delimitat, unde nu se pune în joc nici o perspectivă, nu însă și fără a le face să aibă un aspect familiar spectatorului. Pictorii Piet Mondrian (Figura 13), Pablo Picasso și Georges Braque, în Franța, V. Tatlin au transformat obiectul în elementul principal al experimentului artistic, disecându-l, dezvăluindu-i multilateralitatea și structura geometrică. Acești pictori tindeau să confirme noi moduri de reproducere a spațiului și formei, aplicând metoda analitică de redare a obiectelor prin dezmembrarea lor în cele mai simple figuri geometrice, *descoperind* structura lor interioară. În naturile statice ale cubiștilor, culoarea evidențiază laturi izolate ale obiectului, amplificând și, totodată, fărâmițând obiectul, conferind pânzelor un început decorativ și transformându-le în impresionante panouri plane. Picasso a creat o serie de naturi statice, în care tindea spre puritatea formelor simple, simplificând până la limită obiectele. El a inventat un sistem riguros de pete colorate plate, coerente, amplasate foarte minuțios pe suprafața pânzei. Utilizarea modificărilor în formă de pete facturale crea efecte cromatice suplimentare.

Pentru francezul Henri Matisse și italianul Giorgio Morandi (Figura 14), natura statică era atractivă datorită posibilității de a exprima în obiectele înconjurătoare perceperea personală a lumii și propria individualitate. Henri Matisse (Figura 15) acordă o mai mare prioritate stilizării culorii.

Maeștrii fovismului (A. Matisse, A. Derain (Figura 16)) mergeau pe calea posibilităților decorativ-expresioniste ale culorii și facturii, utilizând îmbinările active ale culorilor de bază și tentele facturale suculente, integritatea tuturor elementelor.

Fig.13

Fig.14

Fig.15

Fig.16

Și în creația pictorilor moldoveni întâlnim natură statică. În acest context, menționăm creația plasticienilor Ghenadie Tîciuc (Figura17), Ecaterina Ajder (Figura18), Ion Tăbârță (Figura19), Alexei Colîbneac (Figura 20) ș.a., în lucrările cărora se reflectă originalitatea obiectivă și frumusețea inedită a obiectelor din naturile statice. În același timp însă, aceste obiecte fac parte dintr-o lume a noastră și, într-un fel, reflectă ideile și sentimentele noastre, sentimentele unor comunități concrete.

Evident, natura statică este nu doar o pictură în sine, ci o parte a vieții de zi cu zi, deoarece omul, pe parcursul întregii vieți, este înconjurat de diferite obiecte. În casa fiecăruia dintre noi există lucruri deosebit de apropiate sufletului nostru și fără de care, s-ar părea, ar fi greu de trăit.

Astfel, în conformitate cu cele menționate mai sus, putem afirma că tema naturii statice a suscitat interesul mai multor pictori din diferite epoci și curente, în care puteau utiliza procedee de stilizare. În procesul de creație, maeștrii abordau probleme care țineau nu doar de mediul obiectiv, dar și de soluția artistico-plastică.

Fig. 17

Fig.18

Fig.19

Fig. 20

Capitolul 3. Legitățile compoziționale

În fiecare epocă au existat anumite legități compoziționale. În arhitectura templelor și în reliefurile sculpturale, grecii antici utilizau construcțiile ritmice. Pentru ornamentele Europei din Evul Mediu sunt specifice repetările caracteristice ale motivelor plastice. În epoca Renașterii, la baza compoziției unui tablou, sunt puse principiile perceperii vizuale și ale perspectivei. În creațiile lor, pictorii obțineau iluzia unui spațiu în mai multe planuri, prin interacțiunea componentelor cu întregul, reușind, totodată, să redea dinamica în compoziții.

În secolele XVIII-XIX, o atenție deosebită era acordată bazelor teoretice ale compoziției. Astfel, pictorul Eugène Delacroix, analizând creația contemporanilor săi, menționează un principiu compozițional important – subordonarea elementelor ne semnificative elementului principal.

În sec. XX, toate legitățile teoretice ale compoziției au fost cercetate de pictori, arhitecți, critici în artă sub diferite aspecte. Astfel, cunoașterea legităților compoziției constituie baza creației unui pictor, fiind un mijloc și un rezultat al gândirii creative, prin care este creată imaginea artistică într-o operă de artă.

Imaginea artistică reprezintă modul și forma de reflectare a realității în artă, un rezultat al generalizării artistice, o realitate conștientizată de pictor și reprodusă dintr-un anumit punct de vedere. Pentru a dezvălui mai complex chipul artistic, este necesar să fie cunoscute legitățile construcției unei opere de artă.

Din punctul de vedere al coerenței elementelor, compoziția poate fi considerată reușită, dacă sunt respectate următoarele condiții:

- imposibilitatea de a retrage sau a schimba vreun element fără a afecta întregul;
- interacțiunea și subordonarea tuturor elementelor, imposibilitatea de a le schimba cu locul;
- nici un element nu poate fi alipit compoziției fără a se încălca integritatea.

Un elemente important care exprimă ideea principală a compoziției este centrul compozițional.

Centrul compozițional (centrul de interes) este un element sau o parte a lucrării care se evidențiază pe fundalul general al părților înconjurătoare sau învecinate. Centrul compozițional conține toată încărcătura semantică a lucrării. Evidențierea lui în compoziție este legată de particularitatea perceperii vizuale a omului de a se fixa, mai întâi de toate, pe cel mai activ centru de interes. Rolul centrului de interes pot să-l joace contrastele de forme, dimensiuni, pete cromatice, efectele de lumină etc.

Centrul de interes poate fi pus în evidență prin diverse modalități, prin:

- orientarea elementelor către el;
- zona cea mai aglomerată cu detalii;
- contrastul cel mai puternic;
- mișcarea cea mai accentuată;
- pata cea mai valorată sau cea mai grizată;
- culoarea cea mai pură etc.

Centrul de interes poate fi deplasat în sus, în jos, la stânga sau la dreapta, dar oricare ar fi amplasarea sa în compoziție, trebuie neapărat să se ateste o legătură logică cu celelalte elemente compoziționale, pentru a crea sentimentul de echilibru, de umplere și finalitate a compoziției. Pentru a obține expresivitatea oricărei compoziții, ea trebuie să aibă o dominantă, care poate să fie constituită din câteva elemente sau din unul singur, dar major. Aceasta poate fi și un spațiu liber, numit *pauză compozițională*.

În continuare, propunem variante de organizare a dominantei. Acestea sunt:

- intensificarea elementelor pe unul dintre sectoarele suprafeței, în raport cu amplasarea lor moderată și uniformă pe alte porțiuni;
- evidențierea elementului prin culoare;
- contrastul formelor;

- mărirea dimensiunilor unuia dintre elementele compoziției sau invers.

Acest lucru poate fi subliniat prin tonalitate și culoare.

Spațiul liber creat (pauza compozițională) va domina celelalte porțiuni ale suprafeței.

Este posibilă și existența a două centre compoziționale, dar unul dintre ele trebuie să fie dominant, iar celălalt – subordonat. Astfel, pentru a crea o creație cu adevărat armonioasă, este necesar să fie găsită unitatea dintre esențial și nesemnificativ, între întreg și părțile sale.

În compoziția decorativă, sunt utilizate tratarea convențională a formei, expresivitatea profilului, suplețea conturilor și a liniilor. Convenționalul, în compoziția decorativă, se manifestă și în tratarea culorii, care este principal element al imaginii decorative. Culoarea poate fi aplicată fără lumină-umbră, pete de lumină și reflexie. Culoarea obiectului real poate fi înlocuită cu una simbolică. În felul acesta, caracterul compoziției este influențat de simplificarea desenului și decorativismul culorii.

Compoziția artistică trebuie să respecte anumite principii, pe baza cărora poate lua naștere: paginația, proporția, contrastul, ritmul, centrul de interes, echilibrul, statica și dinamica, unitatea și armonia, simetria și asimetria, originalitatea și expresivitatea.

Capitolul 4. Stilizarea ca mijloc de creare a expresivității în imaginea artistică

Stilizarea este simplificarea, ordonarea grafică a unui element natural, prin: evidențierea elementelor principale (definitorii, esențiale) și estomparea sau renunțarea la cele secundare, neesențiale, păstrând proporțiile naturale.

Stilizarea este organizarea vizuală, după un cod grafic particular (personalitate grafică), și ordonarea vizuală a elementelor esențiale, prezentate într-un mod particular, original, păstrând o maximă lizibilitate și claritate a formei.

În Figura 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, sunt prezentate, în calitate de exemplu, diferite compoziții, în care formele din natură sunt supuse stilizării, anumite detalii – mărunte, colțuroase sau cu adâncituri – au fost înlocuite pe anumite porțiuni cu linii curbe sau drepte, obținându-se un desen simplu, din care reiese forma cu detaliile formelor din natură. Detaliile expresive nu sunt altceva decât formele mari, ce caracterizează, în general, aspectul formelor.

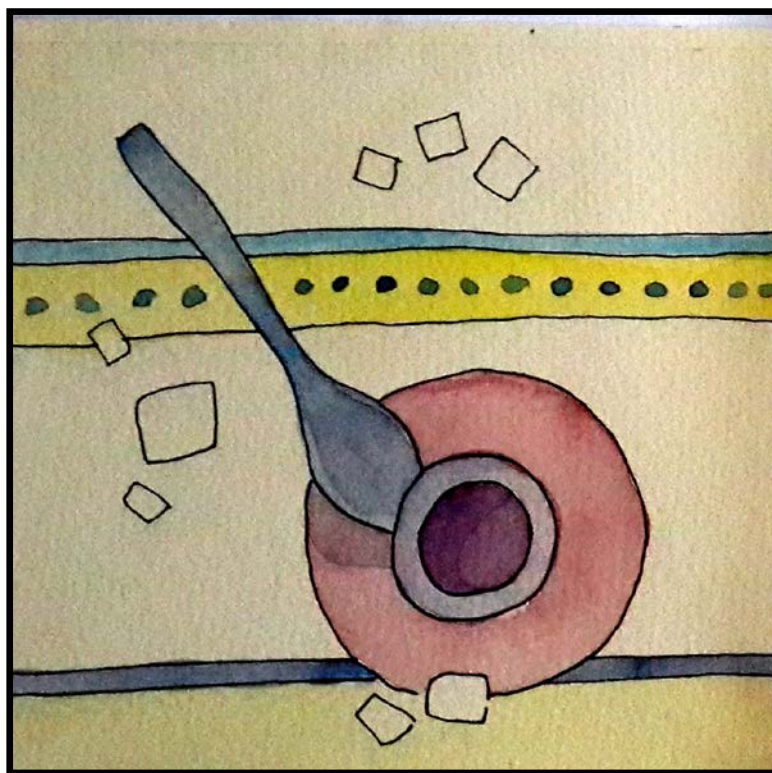

Fig.21

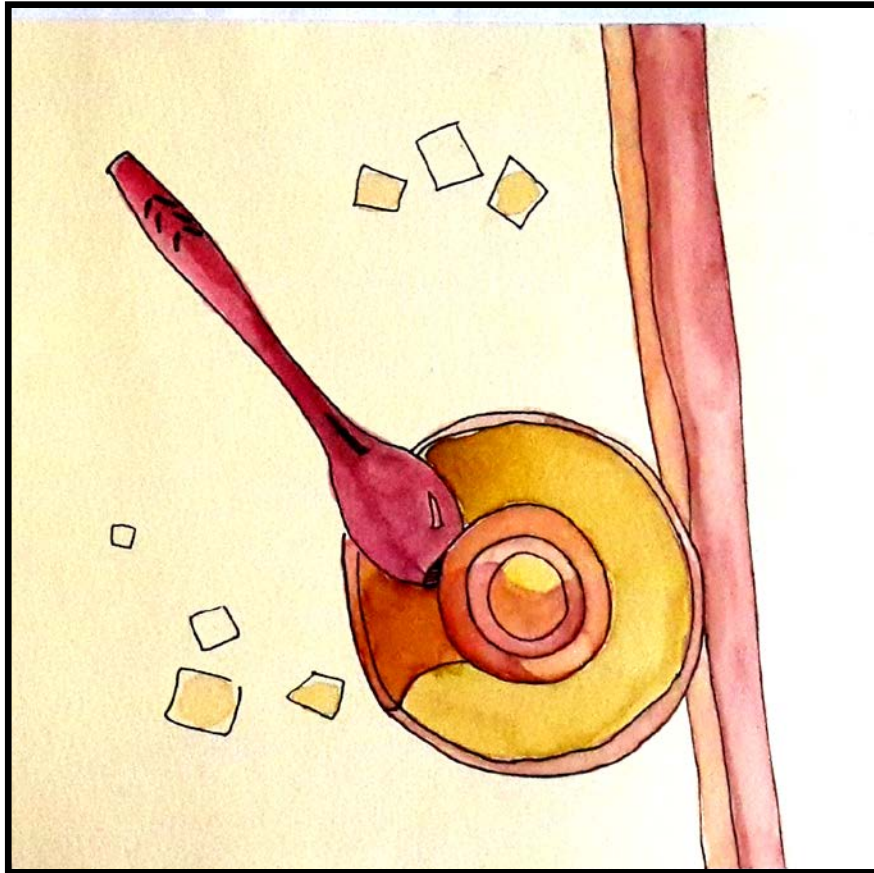

Fig.22

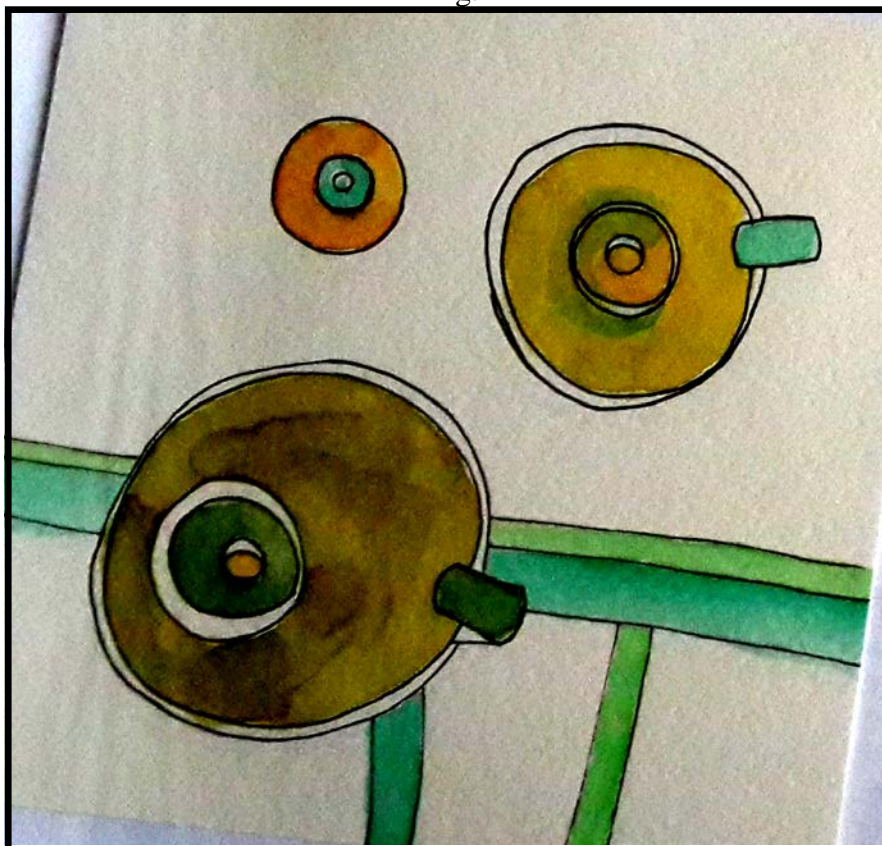

Fig.23

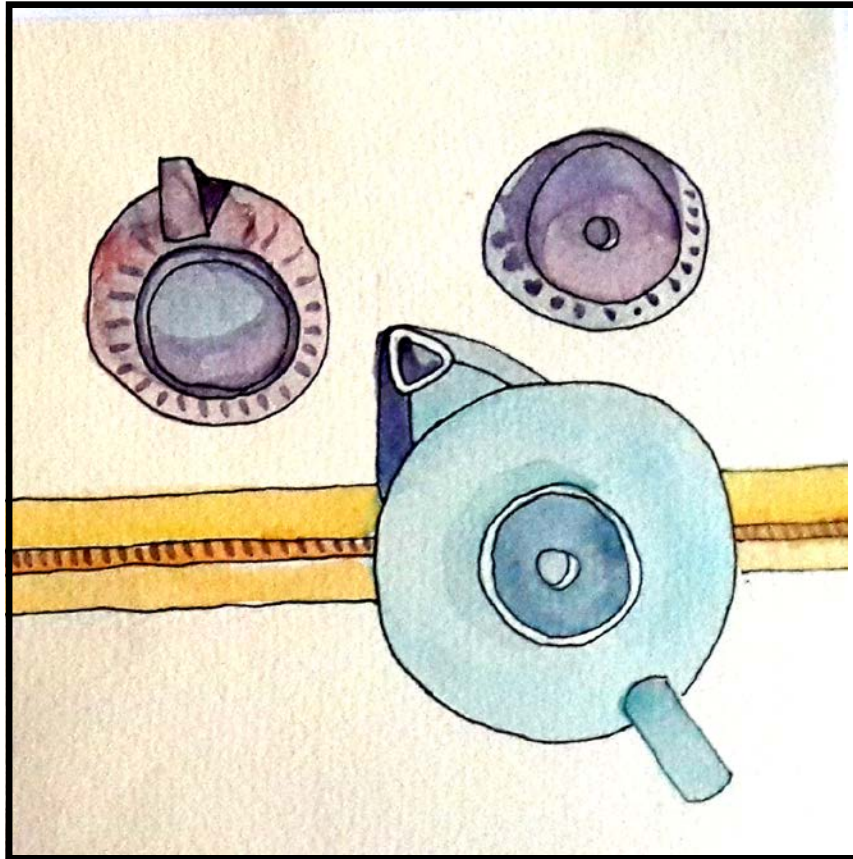

Fig.24

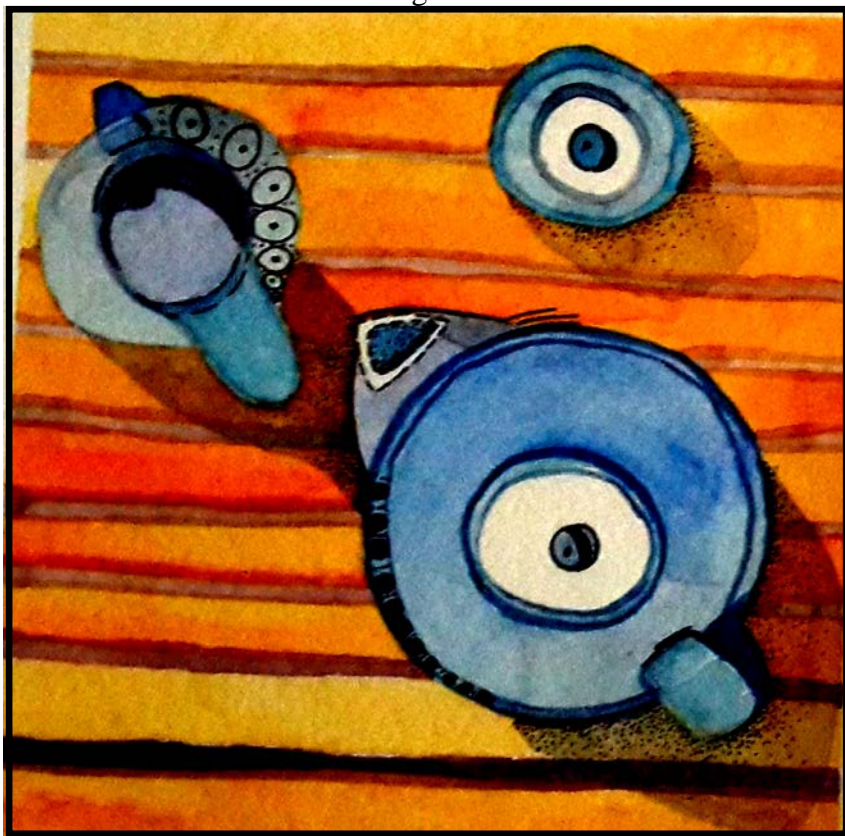

Fig.25

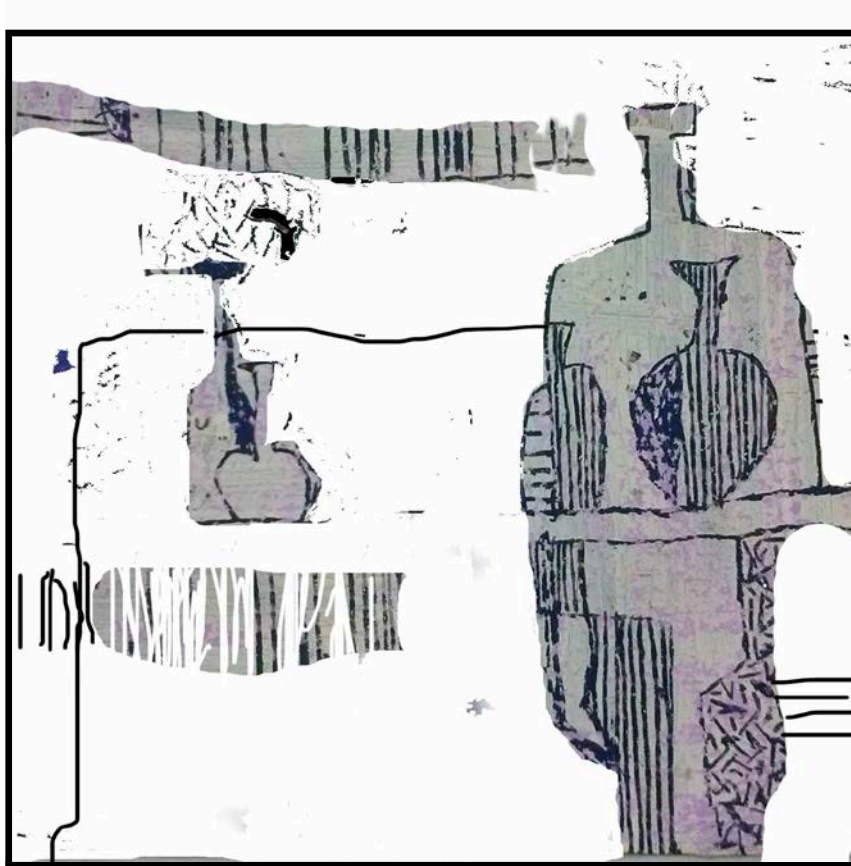

Fig.26

Fig.27

4.1. Stilizarea naturii statice

În arta plastică contemporană, genul naturii statice stilizate se caracterizează doar printr-o varietate mai mare de stiluri și direcții artistice.

Se cere ca fiecare natură statică să exprime o idee, un conținut. Conținutul prevede pictarea unei simple naturi statice la modul cel mai studios pentru necesitatea legării firului cu tradiția, de fapt, cu arta dintotdeauna – o legătură pe verticală.

Întregul proces de executare a unei compoziții cu natură statică poate fi împărțit în următoarele etape:

- analiza prealabilă a raporturilor proporționale;
- amplasarea compozițională a imaginii (natura statică) pe suprafața hârtiei;
- analiza constructivă a formei și construcția ei în perspectivă;
- stabilirea și plasarea luminii și a umbrei în natura statică (umbra, cu toate semnuanțele sale, este hașurată cu creionul. La schițarea detaliată, este necesar a urmări cu atenție toate nuanțele și trecerile lumină-umbră, toate detaliile formei. Sunt schițate cu mare atenție umbrele care cad de la detalii. O asemenea prelucrare a formei va permite obținerea unui desen convingător și expresiv);
- generalizarea desenului. La această etapă, se realizează analiza raporturilor tonale ale obiectelor din natura statică, stabilindu-se tonalitatea generală, diverse nuanțe ale tonului la lumină, în umbră, în semiumbră, pe planul din față și cel din spate. Este necesar să se urmărească minuțios ca obiectele separate să nu aibă un ton prea întunecat, ieșind astfel din cadrul imaginii.

Una dintre condițiile care se cer a fi respectate pentru realizarea compoziției cu natura statică stilizată (la fel ca și pentru naturile statice realiste) este necesitatea de a obține, mai întâi de toate, o integritate deplină a grupului de obiecte din natura statică.

Pentru a crea naturi statice stilizate, sunt aplicare metodele și procedeele generale de stilizare, fiind necesar a selecta trăsăturile caracteristice de bază ale obiectelor.

Orice cadru al naturii statice se construiește pe ceva: fie pe verticala urciorului dominant, fie pe expresivitatea planului decorativ din spate, fie pe suplețea deosebită a unui buchet de flori, adică neapărat există un element principal care atrage atenția, în jurul căruia se aranjează toate celelalte elemente. Această dominantă trebuie să fie evidențiată și accentuată, poate chiar fi exagerată plastica sa, subordonând acestui obiect de bază toate celelalte elemente din compoziție.

În natura statică stilizată, cromatică poate fi utilizată atât în funcție de culoarea naturală a obiectului reprodus, cât și aleatoriu, în corespundere cu concepția autorului.

Există câteva procedee de stilizare a naturii statice:

- generalizarea perspectivei aeriene și lineare;
- simplificarea la limită, laconizarea formei și aplicarea unei anumite stilistici a imaginii – acestea vor constitui unul dintre procedeele de stilizare. În procesul de generalizare a formei, pictorul, păstrând expresivitatea plastică, evidențiază elementul principal și tipic, renunțând la detaliile nesemnificative;

- simplificarea sau generalizarea raportului cromatic și a tonului. Toate nuanțele de pe formele din natură, de regulă, se reduc la câteva culori. Este posibilă și renunțarea completă la culoarea formelor din natură. O altă condiție a stilizării este simplificarea raporturilor tonale și cromatice, uneori reducerea la limita maximă, la două-trei nuanțe. Poate fi schimbată componența cantitativă a nuanțelor și culorilor, pot fi introduse suplimentar culori noi, renunțând la altele;

- simplificarea sau renunțarea la formele volumetrice ale obiectelor, prin tratarea convențională aplicativă plană, presupune o interpretare liberă a raporturilor cromatice ale luminozității, identificarea de noi game cromatice, cu

excepția sarcinilor care prevăd păstrarea unității cromatice a obiectelor sau compoziției;

- organizarea ritmică a întregului. Organizarea ritmică presupune, mai întâi de toate, aducerea formei sau construcției obiectului reprodus la o anumită configurare geometrică, ornamentală sau plastică. Cu totul altă organizare ritmică au imaginile cu caracter simbolic. Uneori, înseși imaginile ornamentale ale obiectelor reprezintă simboluri sau sisteme de simboluri. În imaginile simbolice, liniile și petele pot să se constituie în îmbinări mai complicate, lipsite de o semnificație narativă concretă. Atunci iau naștere imagini stilizate cu caracter geometric. În ele poate fi păstrată linia de subiect, dar accentul se va pune pe alternarea riguroasă a elementelor și a îmbinărilor lor cromatice sau pe urmarea consecventă a oricărei forme geometrice. Pe de altă parte, baza primară a oricărei forme geometrice este o formă care există în realitate, până la limita generalizării și simplificării;

- simplificarea unei imagini a naturii statice într-o compoziție realizată cu ajutorul liniilor, punctelor și suprafețelor cu diferite texturi. Însușirea de bază a desenului stilizat este laconismul;

- ornamentarea, când obiectul se transformă într-un detaliu al ornamentului.

De menționat că posedarea procedeelelor de stilizare îi permite pictorului să soluționeze mult mai creativ problemele din activitatea sa profesională.

La stilizarea naturii statice, contează mult nu doar convenționalul, ci este important a îmbina toate elementele plastice din câmpul compozițional, în vederea atingerii integrității imaginii. Culoarea, factura, linia – toate trebuie să fie subordonate aceleiași idei.

În Figura 28, 29, 30, 31, 32 compozițiile se bazează pe evidențierea unui element principal, în jurul căruia se construiește compoziția, care reunește toate componentele. Obiectele sunt simplificate până la nivelul de simboluri și siluete.

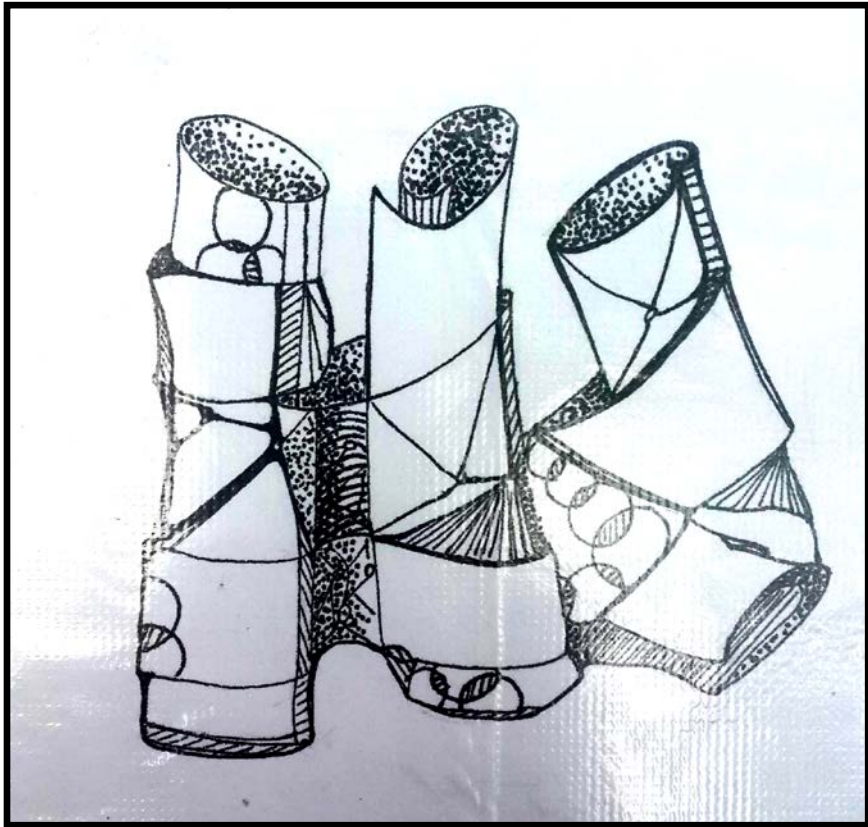

Fig.28

Fig.29

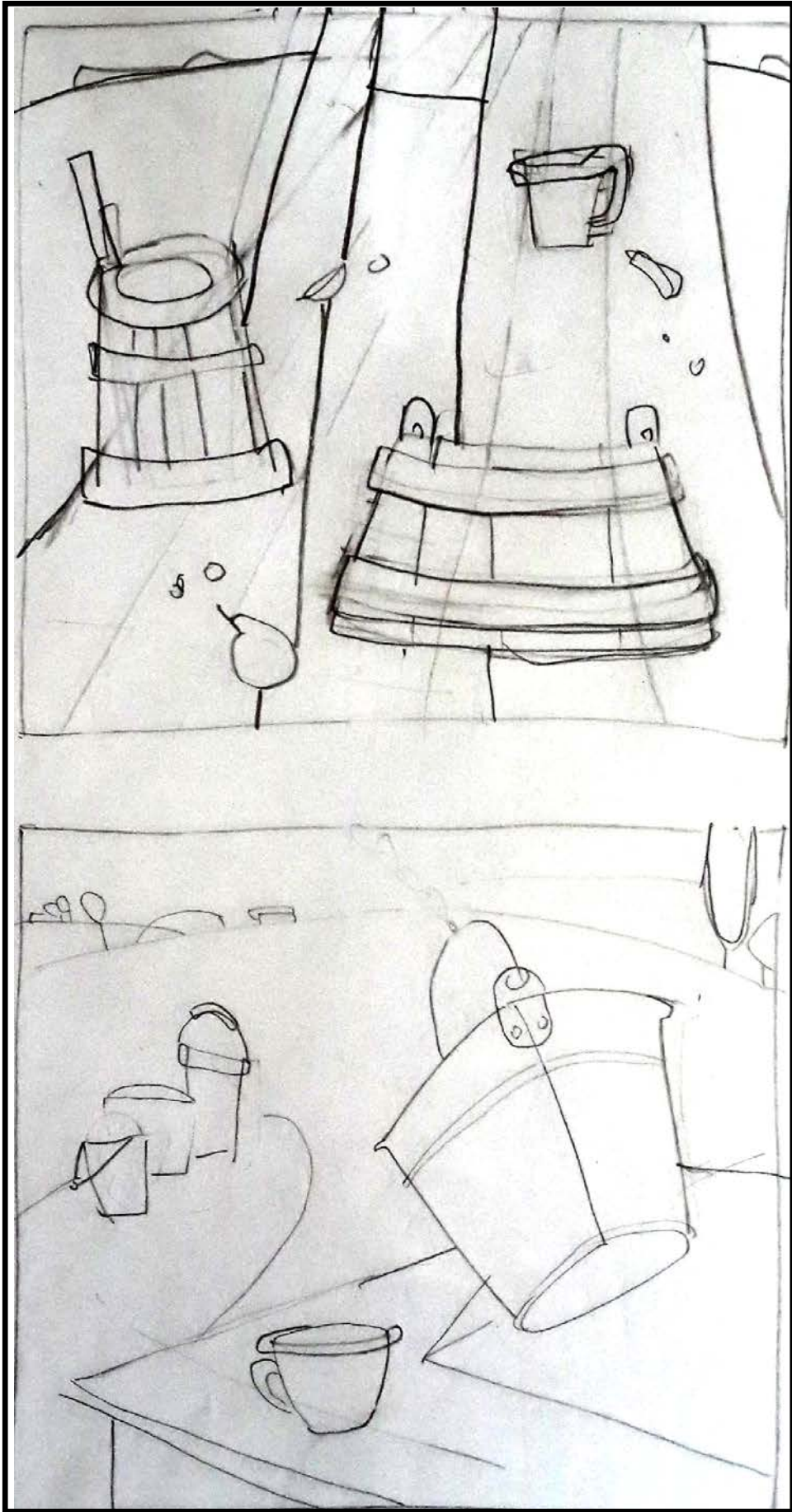

Fig.30

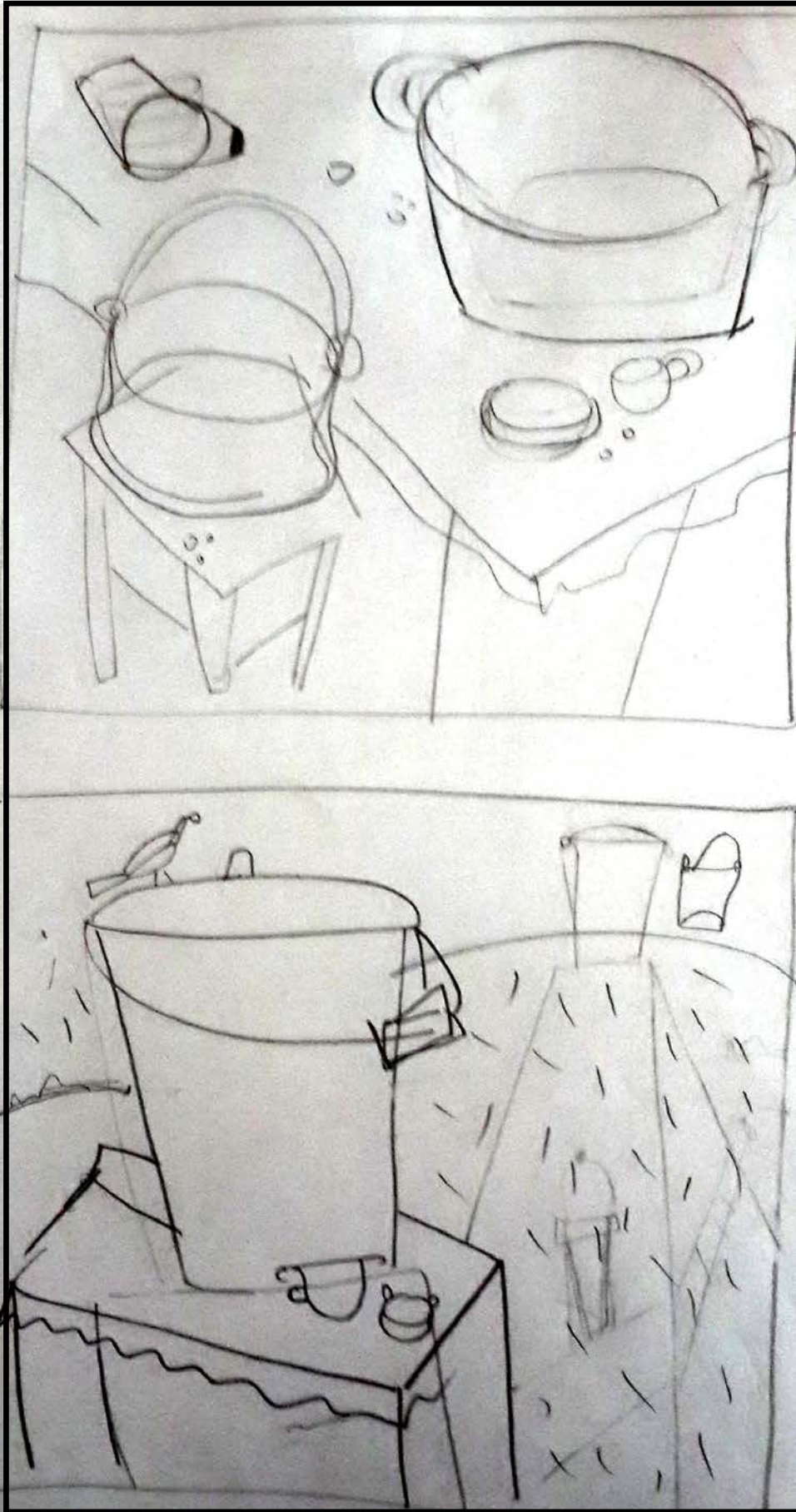

Fig.31

Fig.32

În Figura 33, 34, 35, 36 compozițiile creează un ansamblu componistic prin complicarea formei și saturarea ei cu detalii decorative.

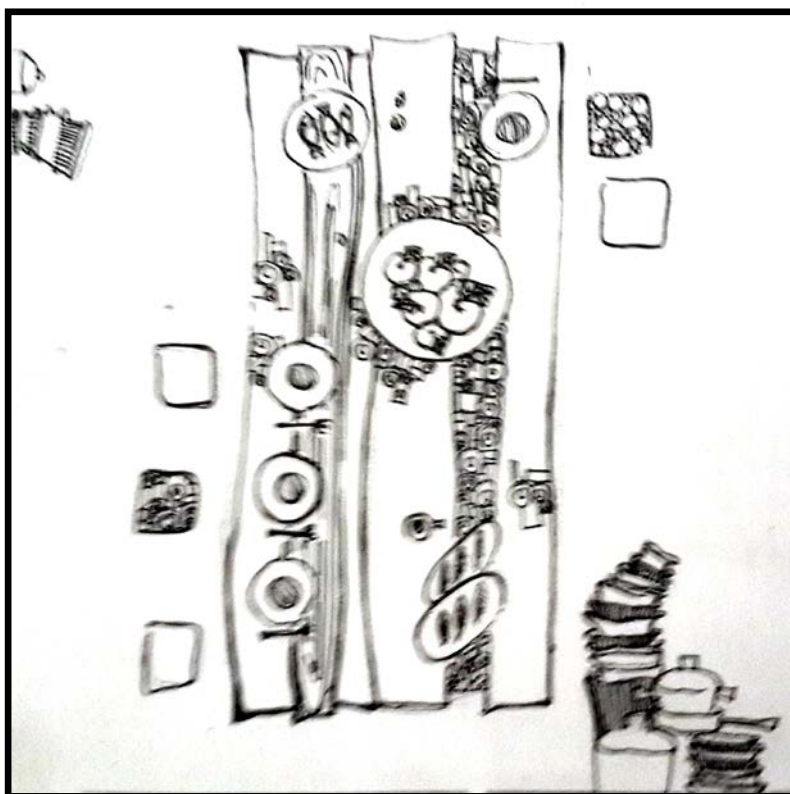

Fig.33

Fig.34

Fig.35

Fig.36

În compozițiile din Figura 37, 38, 39, 40 se acordă atenție plasticii formelor, expresivității, decorativismului lor, ținându-se cont, totodată, de principiile construcției și de amplasarea corectă a obiectelor în câmpul compozițional.

Culoarea, în natura statică, este folosită convențional, în conformitate cu ideea autorului.

Fig.37

Fig.38

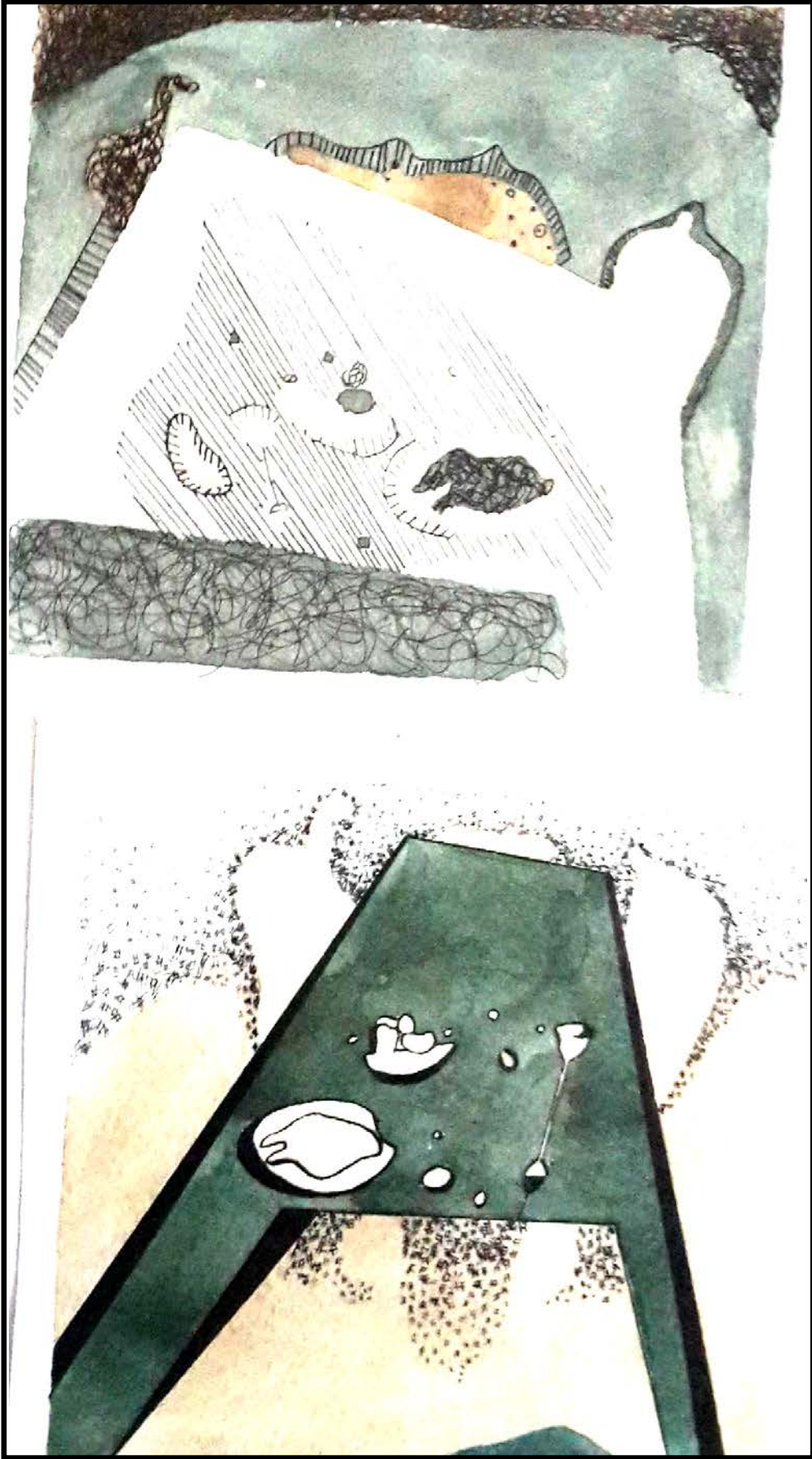

Fig.39

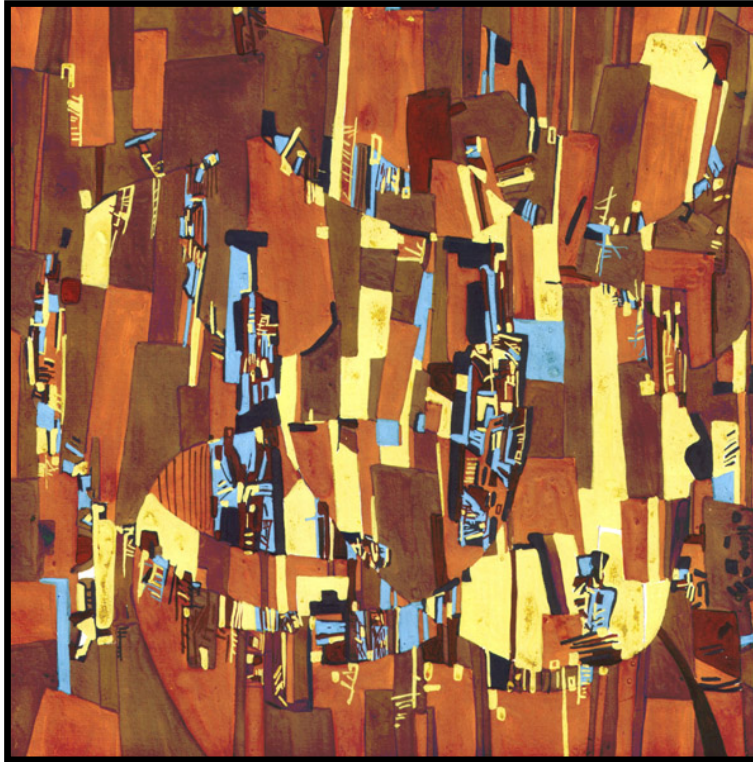

Fig.40

În Figura 41, 42, 43, 44 compozițiile stilizate au o schemă cromatică bine determinată, care exprimă ideea autorului și creează o expresivitate vădită. Culoarea fiecărui obiect apartine din compoziții, precum și gama cromatică generală subliniază și intensifică efectul stilizării, făcând ca culoarea să fie unul dintre mijloacele de expresie plastică principale.

Fig.41

Fig.42

Fig.43

Fig.44

În funcție de conceptul creativ al autorului, în Figura 45, compoziția are culoarea obiectului din natură, iar în Figura 46, 47 compozițiile au culoarea obiectelor inventate (subiective).

Fig.45

Fig.46

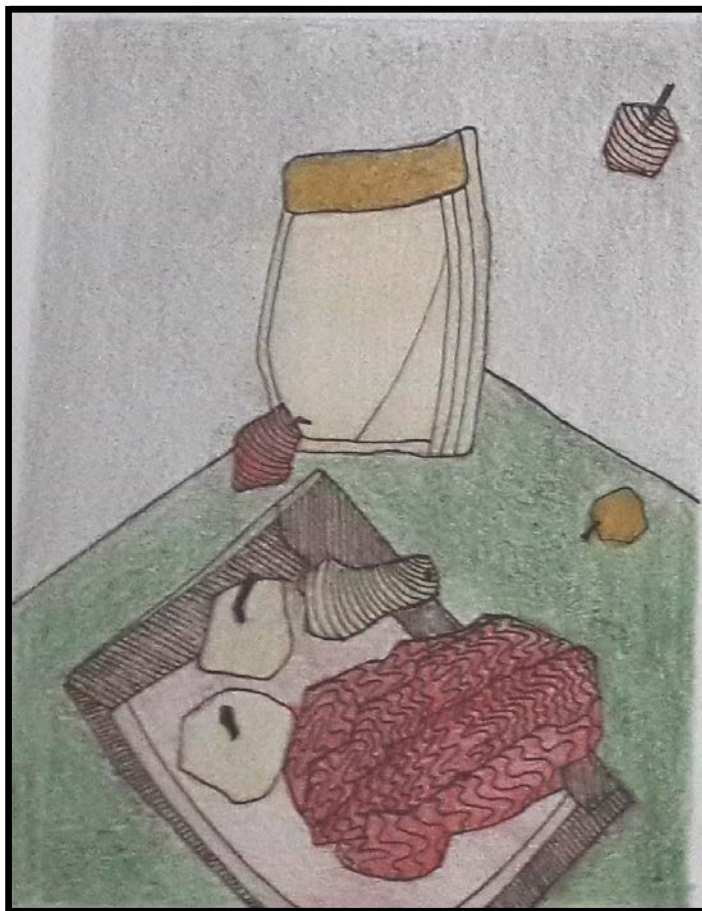

Fig.47

Dinamica, în compoziția naturii statice stilizate din Figura 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54 se creează din forme cu unghiuri ascuțite, linii înclinate, contraste cromatice.

Fig.48

Fig.49

Fig.50

Fig.51

Fig.52

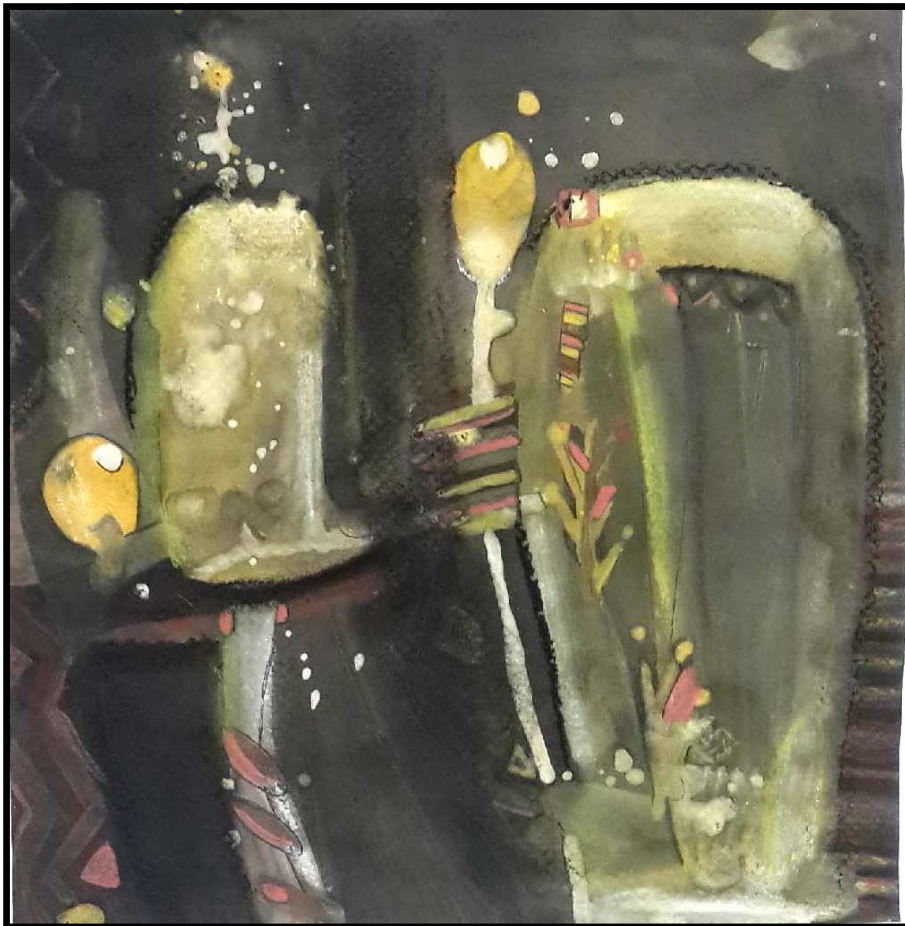

Fig.53

Fig.54

În compozițiile Figura 55, 56, 57, 58 elementele separate sunt prezentate, modificate plastic pe suprafața plană, unde formele stilizate sunt lipsite de perspectivă și volum. Se tinde spre o imagine decorativă, cu ritm care parvine în calitate de ordonator principal al stărilor de statică și dinamică ale forțelor lăuntrice ale formelor.

Fig. 55

Fig.56

Fig.57

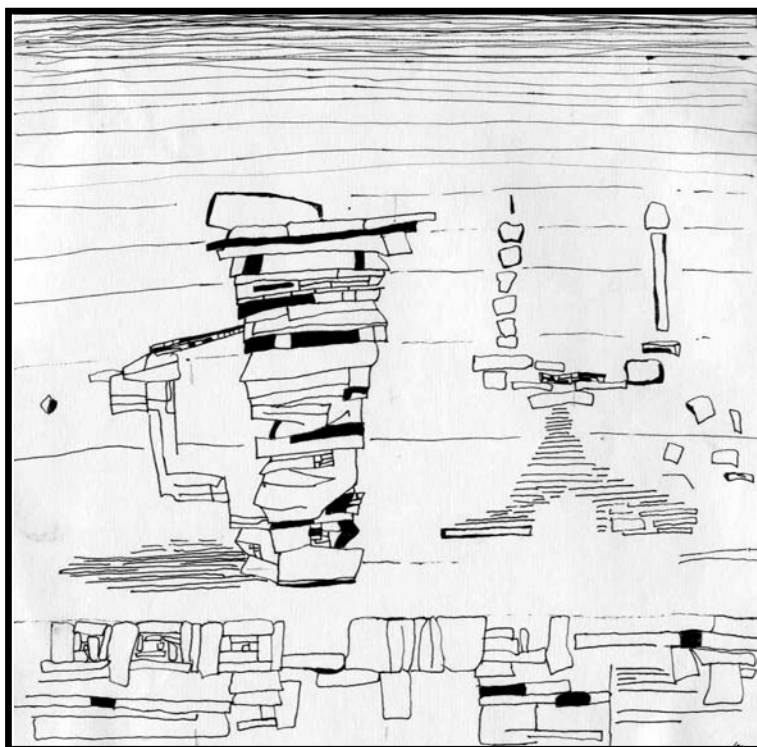

Fig. 58

În compozițiile din Figura 59, 60, 61 sunt păstrate caracteristicile plastice ale formelor, plasarea liberă a obiectelor și compartimentarea suprafețelor fondale și introducerea contrastelor tonale eterogene, în vederea atingerii integrității imaginii.

Fig.59

Fig.60

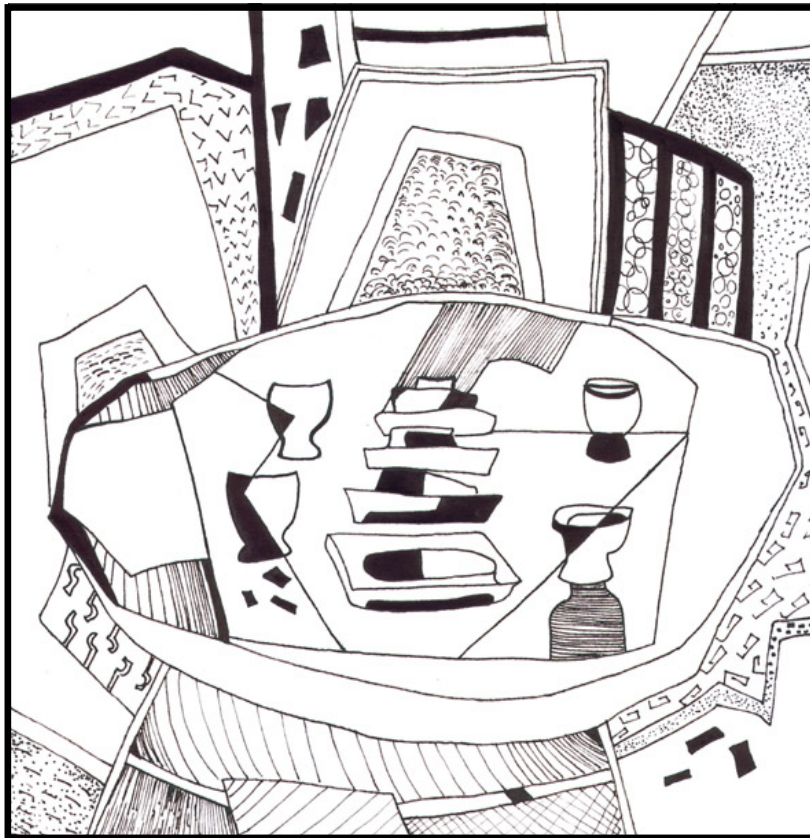

Fig.61

Compozițiile din Figura 62, 63 exprimă delimitări figurative, ordonări texturale ale spațiului, contraste liniare și tonale, contribuind la crearea unui univers formal și semantic complex și a unor tensiuni compuse de cele mai multe ori ca într-un sistem de balanțe.

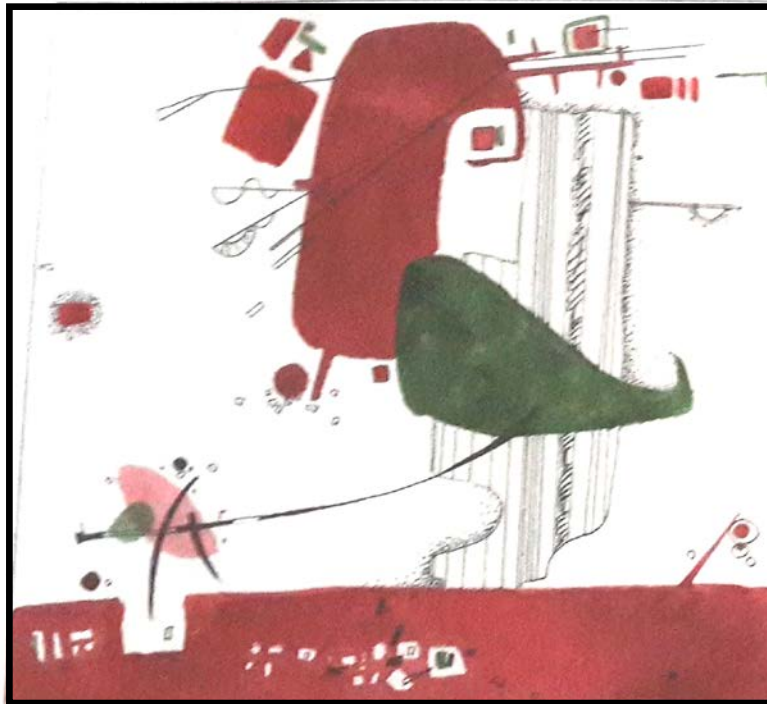

Fig.62

Fig.63

Desigur că nu putem despărți ritmicitatea formelor, a desenului de gama sau de paleta generală a lucrării, precum și de secțiunile cromatice dispuse într-o anumită ordine. Aceste secțiuni și aceste raportări cromatice sunt ele însele creatoare de spațiu (Figura 64, 65, 66).

Fig.64

Fig.65

Fig.66

Legate de forme, legate de cantități și de ritmicitatea lor, intensitățile și calitățile cromatice pot crea un sentiment de dinamică sau un sentiment de liniște, de calm odihnitor. De asemenea, proporțiile de formă – mărime – ton pot fi gândite fără a ține seama de aspectul suprafeței câmpului compozițional.

În Figura 67, 68 formele inițiale sunt raportate unele la altele, elementele se completează, intrând în dialog și chiar în conflict. S-a format un echilibru între spațiile aglomerate, ritmate pe întreaga lor întindere și spațiile care sunt libere atât din punctul de vedere al orientării, al ritmicității, cât și ca distribuire a cantităților. Din modul cum s-a realizat echilibrul sau dezechilibrul între ele, într-o anumită cromatică, s-au conturat compozițiile lucrărilor.

Fig.67

Fig.68

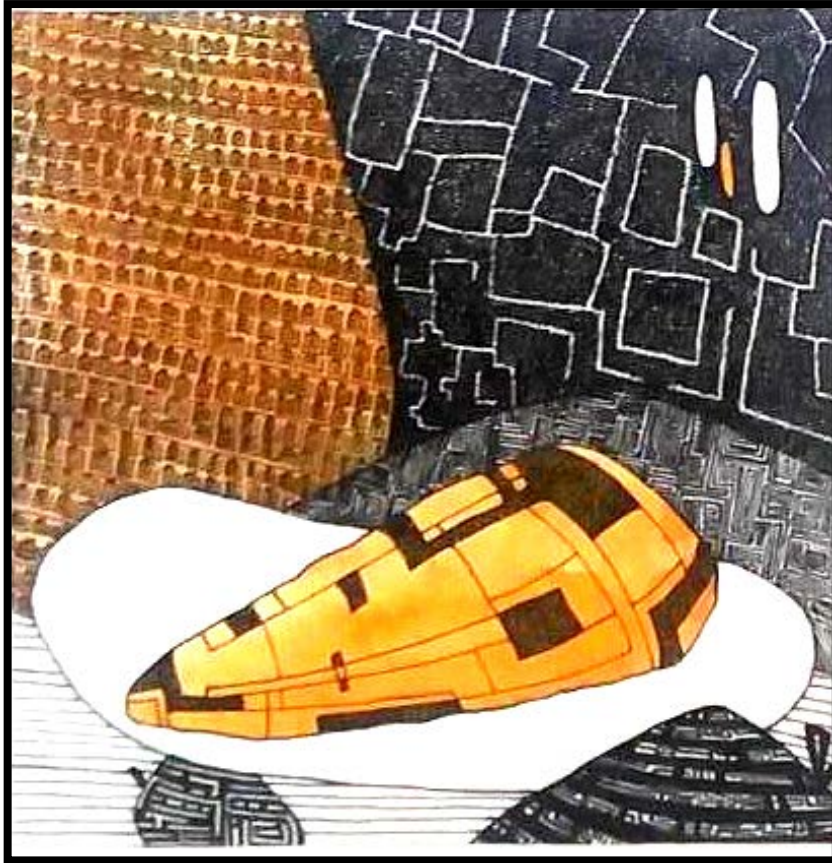

Fig.69

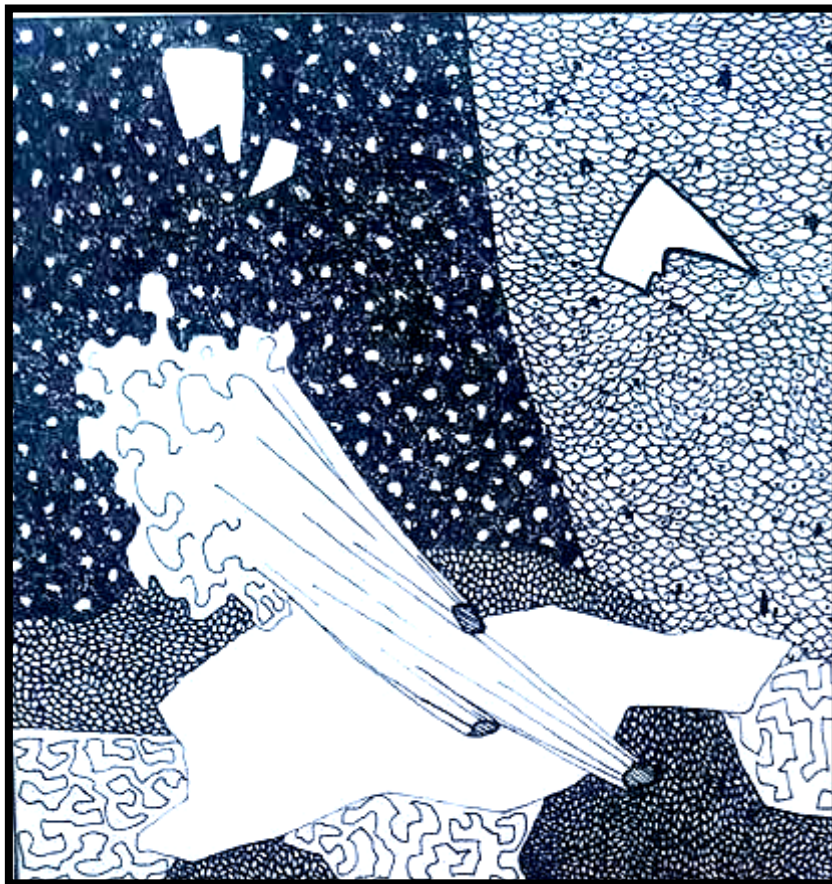

Fig.70

4.2. Indicații metodice la studiul temei *Stilizarea naturii statice*

În procesul de creație, un rol de bază îl are unul dintre cei mai importanți factori ai cunoașterii – perceperea vizuală, care, la rândul său, se realizează la două niveluri:

- perceptiv, în cadrul căruia are loc perceperea imaginii;
 - plastic sau intelectual, în cadrul căruia conceptul inițial este realizat în material.
- Transformarea artistică a obiectelor din natura statică, în procesul improvizării, se poate efectua după următoarele aspecte:
- alegerea obiectelor pentru natura statică, legate logic între ele;
 - păstrarea, în procesul de stilizare, a trăsăturilor inițiale ale formei obiectelor și a poziției lor în spațiu;
 - obiectul (sau grupul de obiecte) trebuie să păstreze trăsăturile inițiale ale formei, poziția în spațiu;
 - introducerea elementelor suplimentare (de fondal) în câmpul compozițional;
 - distrugerea conștientă a perspectivei spațiale a suprafețelor și a unor obiecte, a unor forme;
 - schimbarea mărimilor, formelor, culorilor și locul situației formelor motivului și corelația lor;
 - schimbarea cantității numărului componentelor, renunțarea ori introducerea altor forme, noi;
 - improvizarea cromatică, cu excepția cazurilor când formele motivului prevăd păstrarea unității cromatice a motivului, alături de schimbarea formelor și numărului obiectelor;
 - modificarea conținutului plastic al unor forme, crearea, prin intermediul analizei și studierii, a unei forme concrete, prin sinteză, a unei forme noi pe baza caracterelor inițiale;
 - reținerea trăsăturilor esențiale, specifice motivului;
 - fixarea unui nou raport între obiecte.

În funcție de obiectivele propuse, transformarea naturii statice poate fi realizată prin intermediul unei modalități din cele expuse mai sus. Menționăm că, pentru obținerea unei imagini artistice a naturii statice, este necesar să fie transformată, în primul rând, realizarea spațială a formelor obiectelor în imaginea câmpului compozițional.

În acest caz, autorul va apela mai mult la propria intuiție și imaginație artistică.

Teme-sarcini pentru lucrul individual la tema *Stilizarea naturii statice*.

Studentul trebuie să realizeze :

1. Natura statică stilizată acromatic (5 compoziții)

➤ Realizarea unui studiu după natura statică (din 3-5 obiecte, pe fondalul a câtorva draperii).

1) Stilizarea naturii statice prin aplicarea liniilor subțiri de aceeași grosime.

2) Stilizarea naturii statice prin aplicarea liniilor grase de aceeași grosime (pentru a-i conferi imaginii tensiune, monumentalitate).

3) Stilizarea naturii statice prin aplicarea liniilor de diferite grosimi.

4) Stilizarea naturii statice prin aplicarea suprafețelor texturate.

5) Stilizarea maximală a naturii statice.

Dimensiunea lucrărilor: 15 x 15 cm.

Materiale: hârtie, guașă, carioce, toc cu gel ș.a.

2. Natura statică stilizată cromatic (3 compoziții)

➤ Realizarea unui studiu după natura statică (din 3-5 obiecte, pe fondalul a câtorva draperii).

1) Stilizarea naturii statice prin aplicarea gamei cromatice calde.

2) Stilizarea naturii statice prin aplicarea gamei cromatice reci.

3) Stilizarea naturii statice prin aplicarea contrastelor cromatice.

Dimensiunea lucrărilor: 15 x 15 cm.

Materiale: hârtie, guașă, vopsele acrilice ș.a.

Concluzie

În această lucrare, au fost analizate și caracterizate esența și structura noțiunii de *stilizare*, a fost stabilită importanța ei pentru crearea unei imagini artistice în procesul producerii imaginii după natură. Au fost determinate legitățile compoziționale și sistematizate metodele și procedeele de realizare a stilizării la crearea unei imagini artistice.

Totodată, au fost studiate istoria și particularitățile naturii statice; au fost definite noțiunile de *artă*, *natura statică*. Or, tema naturii statice a constituit obiectul de interes pentru mulți pictori, din diferite epoci și curente stilistice, în care puteau fi aplicate procedeele de stilizare. În procesul de lucru, pictorii abordau probleme legate nu doar de mediul obiectiv, ci și de soluția artistico-plastică; au fost evidențiate proprietățile stilizării decorative a naturii statice; au fost analizate particularitățile instruirii studenților. Generalizând și analizând datele obținute, a fost elaborată metodică de educație artistică a studenților în baza exemplului realizării naturii statice decorative.

Am constatat că la baza creației pictorului se află cunoașterea legităților compoziției, care este un mijloc și un rezultat al gândirii creative, prin care este creată imaginea artistică în operele de artă.

Au fost elaborate sarcini orientate spre însușirea eficientă a procedeelelor de stilizare prin interacțiunea desenării după natură cu cea decorativă.

În concluzie, pentru a evidenția rolul esențial al stilizărilor, îl cităm pe Leonardo da Vinci: *Pictorul care redă numai ceea ce reflectă și judecă ochiul lui, fără a raționa, este ca oglinda în care se imită lucrurile cele mai opuse, fără cunoașterea esențelor lor. Or, Pictura este cea mai mare lucrare a minții (discurso mentale) și artificiu care constrânge spiritul pictorului să se transpună în propriul spirit al naturii și să se facă interpret între această natură și artă, studiind împreună cu ea din ce cauză ne apar obiectele și după ce legi.*

Bibliografie

1. Ailincăi, C. *Introducere în gramatica limbajului vizual*. Cluj-Napoca: Dacia, 1982.
2. Antal-Mureșan, A. *Culoare, armonie, confort*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
3. Boulot, A. *Inventarea formelor*. București: Nemira, 1977.
4. Daghi, I. *Mijloace de realizare a compoziției decorative frontale*. Chișinău: Lumina, 1993.
5. Demenescu, C. *Culoare, suflet, rețină*. București: Meridiane, 1965.
6. Dima, V. *Educație plastică*. București: Teora, 1999.
7. Focilon, H. *Viața formelor*. București: Meridiane, 1977.
8. Hubenco, Th. *Arta plastică în clasele primare. Ghid metodologic*. Chișinău: Prut Internațional, 2000.
9. Joli, M. *Introducere în analiza imaginii*. București: ALL, 1988.
10. Jeudy, H-P. *Corpul ca obiect de artă*. București: Eurosong &Book, 1998.
11. Mihalcu, M. *Fața nevăzută a formei și culorii*. București: Editura Tehnică, 1996.
12. Petrescu, P. *Motive decorative celebre*. București: Meridiane, 1971.
13. Roman, T. *Simetria*. București: Editura Tehnică, 1968.
14. Read, H. *Originea formei în artă*. București: Universul, 1971.
15. Spânu, C. *Bazele modelării artistice*. Chișinău: Tehnica-INFO, 2001.
16. Sârbu, V. *Funcționalitatea creației*. Timișoara: Făclia, 1983.
17. Șușală, I. Bărbulescu, Ovidiu. *Dicționar de artă*. București: Sigma, 1993.
18. Авсиян О. *Натура и рисование по представлению*. Москва: Изобразительное искусство, 1985.
19. Анри де Моран. *История декоративно-прикладного искусства*. Москва: Искусство, 1982.

20. Антонов, Ф., Бесчастнов Н. *Рисунок*. Москва: Легпромбытиздат, 1988.
21. Агостон, Г. *Теория цвета и ее применение в искусстве и дизайне*. Москва: Мир, 1982.
22. Беда, Г. *Основы изобразительной грамоты. Рисунок. Живопись. Композиция*. Москва: Просвещение, 1989.
23. Бесчастнов, Н. *Черно-белая графика*. Москва: Владос, 2008.
24. Бесчастнов, Н. *Изображение растительных мотивов: учебное пособие для вузов : доп. М-вом образования и науки РФ*. Москва: Владос, 2008.
25. Бесчастнов, Н. *Графика натюрморта: учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по направл. подгот. дипломир. специалистов. Художеств. проектирование изделий текстильной и легкой пром-ти*. Москва: Владос, 2008.
26. Вёльфлин, Г. *Основные понятия истории искусств. Проблема эволюции стиля в новом искусстве*. Москва: В. Шевчук, 2009.
27. Власов, В. *Стили в искусстве*. Санкт-Петербург: Лита, 1998.
28. Волков, Н. *Восприятие картины*. Москва: Просвещение, 1969.
29. Волков, Н. *Восприятие предмета и рисунка*. Москва: АПН РСФСР, 1950.
30. Гильдебранд, А. *Проблемы формы в изобразительном искусстве*. Москва: Логос, 2011.
31. Гильман, Р. *Художественная роспись тканей*. Москва: Владос, 2003.
32. Голубева, О. *Основы композиции*. Москва: Сварог и К, 2008.
33. Даглдьян, К. *Декоративная композиция*. Ростов на Дону: Феникс, 2011.
34. Дворкина, И. *Батик (горячий, холодный, узелковый)*. Москва: Радуга, 2000.
35. Зайцев, Е. *Наука о цвете в живописи*. Москва: Искусство, 1986.
36. Иттен, И. *Искусство цвета*; пер. с нем. Москва: Д.Аронов, 2000.
37. Козлов, В. *Основы художественного оформления текстильных изделий, Учебник для вузов*. Москва: Легкая и пищевая промышленность, 1981.

38. Куприн, А. *Натюрморт пейзаж*. Москва: Советский художник, 1971.
39. Логвиненко, Г. *Декоративная композиция: учебное пособие для вузов*. Москва: ГИЦ, Владос, 2005.
40. Логвиненко, Г. *Декоративная композиция: учебное пособие для студентов высших учебных заведений*. Москва: Владос, 2010.
41. Миронова, Л. *Цвет в изобразительном искусстве*. Минск: Беларусь, 2002.
42. Панксенов, Г. *Живопись. Форма, цвет, изображение: учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по направл. "Архитектура"* 2-е изд. Москва: Академия, 2008
43. Рекина, С. *Декоративный натюрморт, стилизация природных и бытовых форм*. Москва: Просвещение, 2013.
44. Сурина, М. *Цвет и символ в искусстве, дизайне и архитектуре*. Ростов на Дону: МарТ, 2006.
45. Сурина, М. *Цвет и символ в искусстве*. Ростов на Дону: Комплекс, 1998.
46. Сурина, М. *Цвет и символ в искусстве, дизайне и архитектуре*. 3-е изд. Ростов на Дону: Феникс, 2010.
47. Третьяков, Н. *Образ в искусстве: основы композиции: учеб. пособие для высш.худ. образоват. учреждений*. Козельск: Свято-Введенская Пустынь, 2001